

A halálba menetelők

Megjegyzések

– avagy mindenki bűnös, aki magyar?

Talán ma már nem újdonság, amiről írni szeretnék, de sajnos még ma is kevesen tudnak az 1944-ben történt délvidéki megszárlásokról.

Ártatlan magyarok tízezeivel végeztek a legkegyetlenebb, legbrutálisabb módszerekkel; mindenféle bűnvádi eljárás és ítélet nélkül. Ezeknek az embereknek egyetlen bűnük, hogy magyarok voltak, hogy magyarnak vallották magukat.

1944 őszén szinte az egész Délvidék „felszabadult”. Az itt élő szerbek és a gyorsan visszatérő kitelepítettek gyűlölete és bosszúvágya legtöbb városban és faluban átcsapott a „mindenért sokszorosos visszafizetünk” válogatás nélküli bosszújába és elkezdődött a vajdasági magyarság elleni atrocitás. A történelemnek bizony vannak sötét oldalai... 1944 ősze is ilyen volt, főként a vajdasági magyarság számára. Igaz, csak szájhagyomány útján terjed, hiszen a Titó-rendszerben erről még beszélni sem volt szabad, csak az itteni magyarok, a tömegsírok pereméről megszökött ruhátlan emberek mesélték egymásnak hideg téli estéken.

Nekem édesapám mesélt először ezekről a napokról. Akkor tudtam meg, hogy nagyapám, akiről addig azt hittem, hogy a háború forratagában veszett el, szintén valamelyik tömegsírban nyugszik.

Édesapámat életemben egyszer láttam sírni, akkor, amikor ezeket elmesélte. Tizenhárom éves fejjel, akkor talán még nem is értette mi történik körülötte, hiszen

a háború forrataga nem is lehet világos egy fiatal gyerek számára. Azt tudta, látta, hogy egy késő őszi estén az apját elviszik a helybéli felfegyverzett szerbek. Ekkor még nem tudhatta a szörnyű jövőt. Hisz nagyapámnak, aki Martonoson hentesmester volt, nem volt bűne, hacsak nem bűn magyarnak lenni. A gyilkosok nagy kegyesen megengedték apámnak, hogy élelmet hordjon be az apjának. Apám látta őt, és látta a többi megkínzott, megalázott ember arcát. A kivégzés előtti este valamelyik jobbérzésű szerb megsúgta a nagymamámnak, hogy másnap kivégzik a fogvatartottakat. Az utolsó ebédet is apám vitte be. Kérve kérte az apját, hogy próbáljon megszökni, de nagyapám akkor felhúzta az ingét és megmutatta a rohamkéssel megszúrt, elüszkösödött oldalát, és csak ennyit mondott:

– Én nem bírok már innen elszökni, fiam.

Apám ekkor látta az apját utoljára. Otthon az ágyra borulva egész nap sírt. Másnap hajnalban agyonkínzott nagyapámat egy tömegsírba géppuskázták. Előtte a szintén halálra ítélt Werner Mihály plébános meggyóntatta a 23 halálba menetelő embert.

Sokáig az a hír járta, hogy nagyapám a Tiszába ugrott és elszökött Magyarországra. Hol itt, hol ott látták feltűnni (pl. Szeged környékén), de valószínű, hogy ezt a lelkiismeretfurdalással küzdő gyilkosok terjesztették. Nagyanyám magát nem kímélve egy éjszaka, nagyapám testvére segítségével átúszott a Tiszán, és átszökött a jugoszláv-magyar határon. Hetekig hiába kereste és egyre jobban világossá vált előtte, hogy nagyapám már nem él. A megbeszéltnél hamarabb a nagyapám testvére várta a

határon és sikeresen visszajött. A tragédiára akkor döbbsen rá, amikor a nagyapám kabátját meglátták az egyik gyilkoson. Ekkor már nem volt kétséges, hogy nagyapám meghalt. Ebben az írásban nagyapám tragédiájával akartam megvilágítani az eseményeket. Rajta kívül Martonoson még 24 embert végeztek ki válogatott kínzások után. Sörös Sándornak szíjat hasítottak a hátából, úgyhogy járni sem bírt, a vesztőhelyre is hordágyon vitték. Különleges kínokat élt át Werner Mihály apátplébános, akinek hímvesszőjét megcsonkították kivégzése előtt. (Általában a papoknál ezt a kínzást alkalmazták.)

Beszámolómban nem szóltam a kanizsai temetetlen halottokról, akiknek testét az erdész disznajai kezdték ki; Zomborról, ahol a kivégzés előtt parázson futtatták a halálra szántakat; Szivácról, ahol M alakban ásták meg sírjaikat; Bajmokról, ahol a halottakkal megszentelt földön évekig nem tudtak szántani, mert az emberbarát lovak

megéreztek, hogy milyen talajon járnak és visszahőköltek.

Nem a túlfűtött bosszúvágy írta velem ezt a visszaemlékezést. Bosszúnak helye nincs, a bosszú csak bosszút szül. De felejteni sem szabad, sőt talán még megbocsátani sem. Ahogy Nietzsche mondaná: „Nem emberi áldani ott, hol minket átkoznak.” Mert bizony a szerb nép teli torokból olvasta rá a magyarokra az 1942 januári (később „hideg napok” néven ismertté vált) gáztetteket. Valóban, ott is szörnyű dolgok történtek: 1942 januárjában több ezer ártatlan embert lőttek a Dunába. De hol itt az igazság, ha a 40 000 meggyilkolt magyarról még szólni sem (volt) szabad?! Miért nem nyugszanak tisztességesen eltemetve? Mikor helyezhetünk majd egy szál virágot sírjaikra? Meddig vigyorognak ránk a még élő gyilkosok az utcán? Mikor jön el a megbocsátás órája?

Forró Lajos

Demokrácia és liberalizmus

**Most, amikor a nyugat-európai liberális demokráciák felé fordul mintáért Kelet-Európa – így Magyarország – közvéleménye is, fontos tisztáznunk, milyen demokrácia-modelleket állítottak fel legjelesebb XX. századi gondolkodóink. Ezeknek a demokrácia-felfogásoknak egy szeletét a polgári radikálisok alkották meg, melyek közül két programot szeretnék kiemelni:
Jászi Oszkárt és Csécsy Imrét.**

A mai fordulatot nem számítva, a magyar polgárságnak utoljára 1918 októberében nyílt alkalma a liberális demokrá-

cia megteremtésére. Az októbristák derékhadához tartozott a fent említett két gondolkodó is, azonban a kísérletet az antant és a bolsevisták együttes fellépése megbuktatta. Az 1945 utáni zűrzavarban a haladó polgárság már csak erőtlén hangját hallathatta, az eseményekre már nem igazán lehetett befolyással.

Jászi Oszkár és Csécsy Imre két világháború közötti munkásságának közös vonása, hogy merész kritikával állnak ellen az antiindividualista irányzatoknak. A fasizmust és a bolsevizmust egyaránt bírálják, kiindulópontjuk mindig az emberi szabadságjogok kérdése. Mindketten a nyugat-európai típusú individualista demokráciában hisznek, bár Csécsy a háború után a szovjet berendezkedésre célozva tesz egy kísérletet